

УДК (=161.2):325.81(4)«18» І.Липа

Ігор Стамбол

Наслідкування українцями «молодих» національних рухів Європи у XIX ст.: Іван Липа у «Братерстві Тарасівців»

У статті на базі комплексного аналізу джерел досліджено роль І. Липи у «Братерстві Тарасівців» – організації, що за багатьма ознаками є схожою на традиційні для європейських народів «молоді» національні організації. Також зроблено спробу порівняти «Братерство» із подібними національними рухами у Європі.

Ключові слова: національний рух, «молоді» рухи, націєтворення, політична організація, «Братерство Тарасівців».

The article presents the results of the based on comprehensive analysis research of the sources about Ivan Lypa's role in the organization «Brotherhood of Taras» that in many ways was similar to the traditional European peoples' «young» national organizations. The author also compares the «Brotherhood» with similar national movements in Europe.

Keywords: National Movement, «Young Movement», Nation's Formation, Political Organisation, «Brotherhood of Taras».

Національні рухи, що відбувалися серед колонізованих європейських народів, мають цілу низку спільних ознак та, загалом, майже ідентичну схему розвитку. Однією із спільних тенденцій є те, що нові етапи руху часто були активізовані молодим поколінням. Прагнучи відмежуватися від старих і мало дієвих організацій, нова генерація патріотів визначала себе як «молодих» представників руху. Так у новітній історії Європи з'явилися організації «Молода Італія», «Молода Німеччина», «Молода Польща» та інші. Причому значною мірою такі організації, крім політичних гасел, висували також вимоги до новаторства у культурі, як це було у польському русі.

Чи має українське націєтворення свій приклад «молодого» руху? Один із найвидатніших українських літераторів та мислителів І. Франко визначав «Молодою Україною» ціле покоління, що проявило себе в останньому двадцятилітті XIX ст. [24, с. 10]. І. Франко наголошував на новій мистецькій місії руху, Т. Зінківський у 1890 р. – на можливих напрямках політичних завдань «молодого» покоління, проголосивши, серед іншого, націоналізм як засіб на шляху національної свободи [5].

Офіційна назва «Молода Україна» залунала у 1896 р. серед київської громадської молоді. Але за п'ять років до беззаперечного факту існування «Молодої України», було створено організацію, що основний свій програмний документ визначила як «Символ віри молодих українців», а, отже, визначала перед собою завдання продовження європейської традиції національних рухів. Цією організацією стало започатковане у 1891 р. «Братерство Тарасівців».

Значною мірою історію «Братерства Тарасівців» було висвітлено у працях С. Наумова, Т. Герашенко, Ю. Липи, О. Рябініна-Склярєвського та інших. Комплексне дослідження архівних матеріалів, пов'язаних із одним із засновників товариства І. Л. Липою (1865–1923 рр.), проливає світло на деякі аспекти роботи даної організації. Завдяки цьому є доцільним розглянути історію товариства крізь призму діяльності у ньому І. Липи, що є завданням даної розвідки.

На відміну від «Молодої Італії», що виникла в еміграції, «Братерство Тарасівців» виникло на батьківщині [6, с. 22]. Проте товариство не одразу дійшло формулювання власних завдань. За документами поліцейного відділку спочатку в Харкові було організовано народницький гурток в 1889 р. особами Л. Фрейєрдот та С. Степановським [27, арк. 71]. Прізвища цих осіб більше не згадуються в джерелах, тож подальша їхня доля є невідомою. Вступивши до гуртка І. Липа розпочав, за свідченням жандармського управління, спілкування із «...особами, відомими своєю політичною неблагонадійністю як в Харкові, так і в інших містах...» [27, арк. 71].

Гурток намагався впровадити в життя ідею створення окремої студентської їдальні, що мала б посприяти об'єднанню студентства. Адже в ній молодь могла б обговорювати питання, що їх цікавили, не ризикуючи бути почутою поліцією. Найактивнішим агітатором за створення такої їдальні був І. Липа [27, арк. 72]. Такими відомостями володіла поліція, що переконливо свідчить про гарну конспіративну роботу студентів, адже в цей час народництво вже не було основною ідеєю групи студентів, до якої входив Іван Львович.

У Харкові, крім студентів-народників, значну роль відігравали українофіли. До їх числа належали видатні постаті науки та громадські діячі: подружжя Русових, Д. Багалій, О. Потєбня, О. Єфименко, О. Катренко, Х. Алчевська та інші. О. Русов працював у Києві на посаді міського статиста [19, с. 99]. Він займався описами майна з 1878 р., зокрема, працював на Ніжинщині й Херсонщині [20, с. 12]. У 1891 – 1892 рр. Олександр Олександрович бере участь у заходах статистичного бюро Полтавського губерньського земства з опису селянських господарств у Лохвицькому, Пирятинському й Роменському повітах [19, с. 100]. Завдяки великому масиву роботи потрібна була значна кількість працівників. Цю проблему О. Русов вирішив влітку 1891 р., залучивши до статистичних описів студентів.

Після Полтави студенти працювали над описами майна в Крюкові (сучасний Кременчук), Граждінську, Глинську. Для себе фіксували етнографічні особливості цих містечок Полтавщини [7, с. 264]. Перебуваючи в українському середовищі, вони задумали поїздку на могилу Т. Шевченка. Студенти, що прагнули серйозної громадсько-політичної роботи, потрапивши на Чернечу гору, відчули в собі сили для рішучого кроку, тому, як згадував І. Липа: «...Щось дуже давнє заворушилося, виплило з глибокої глибокої душі те, що таїлося досі там, десь-десь на самісінькому споді її...» [23, с. 94]. Це втілилося в обітницю, виголошену студентами в той день. Її основою була сумлінна і безкомпромісна праця на користь українського народу. Дана подія поклала початок існування першої в Наддніпрянщині таємної політичної організації автономістського-самостійницького спрямування «Братерства Тарасівців».

Наступним кроком після обітниці стало створення групи братчиків у Харкові. Непроголошеним керівником цього гурту, після від'їзду В. Боровика та М. Байздренка, можна вважати І. Липу. До харківського центру організації, крім вище згаданої четвірки, увійшли інші студенти: М. Яценко, О. Кривко, Д. Дробиш, О. Столбин, О. Бурлюк, І. Зозуля [15, с. 39]. Згодом «Братерство» створило широко розповсюджену мережу своїх гуртків по більшості великих міст України: в Києві, Полтаві, Катеринославі, Чернігові, Одесі та кількох містечках Наддніпрянщини. Полтавським центром

опікувався В. Боровик – один із найбільш авторитетних «мазепинців-сепаратистів» серед «Братерства» [7, с. 264]. Він же в 1891–1893 рр. створив гуртки у Полтаві, Києві та у Бесарабії, в містечку Оргієві.

Приблизно в 1893 р. виникли чернігівський та одеський осередки. До першого, на думку дослідника С. Наумова, належали А. Андрієвський, В. Дейша, Т. Шкуркіна, до другого – Д. Сигаревич, А. Ждаха та В. Климович [15, с. 38]. З-поміж цього списку варто виділити маловідоме ім'я А. Андрієвського, як одного з найактивніших «тарасівців» Чернігівців [3]. Поодинокі члени «Братерства» могли діяти на місцях самостійно, як це робив О. Кривко на Полтавщині, або М. Дмитрієв у Сумах. Очевидно, що соціальна структура була однорідною, на відміну від організації Дж. Мадзіні, де члени поділялися на дві категорії. Організаційними формами були зібрання гуртків та з'їзди, які не були багаточисельними [21, с. 258].

Серед документів, які декларували шляхи розвитку політичної діяльності «Братерства Тарасівців», дослідники виділяють: «Листи з України Наддніпрянської» Б. Грінченка та казку «Хо» М. Коцюбинського [15, с. 42]. Та основним документом був реферат, виголошений навесні 1893 р. І. Липою. Його було передруковано того ж року із певними змінами в львівській «Правді» під назвою «Profession de foi молодих українців». Вірогідно, що у складанні реферату, який мав виконати роль програми, брали участь й інші члени «Братерства», зокрема М. Яценко [2, с. 38]. Достеменно невідомо, чому було взято французьку частину назви. Дуже сумнівно, щоб «тарасівці» захоплювалися працями Н. Огарьова, в якого є однойменне есе або ерфуртської програми марксистів. Цілком можливо, що даний, часто згадуваний в літературі зворот, було обрано аби підкреслити віру авторів в обраний ними політичний курс.

У «Profession de foi молодих українців» авторами проведено чітку лінію аргументів, щодо визначення українців як нації, що є однією з багатьох в Російській імперії [18, с. 19]. Проте, не можна вважати цю тезу радикально-сепаратистською, оскільки там наголошено також на необхідності визволення всіх народів, в першу чергу, з-під царського гніту. Причому, автори це висловлюють у дуже м'якій формі, не роблячи нападів на інші нації, зокрема російську, як це робитимуть за кілька десятиліть теоретики українського націоналізму.

Вбачається намагання авторів «Profession de foi» не сваритися із росіянами, а закликати їх до інтелектуального діалогу, що мав би привести їх до розуміння помилок власного уряду. Поряд із цим «тарасівці» вдаються до не надто розлогого заперечення однорідності української та російської націй. Це було здійснено шляхом співставлення історичних фактів, пов'язаних із процесом входження українських земель до складу Московського царства під час Хмельниччини [18, с. 21]. Через сім років після «Profession de foi», один із членів «Братерства Тарасівців», М. Міхновський вдався до того ж прийому в своїй праці «Самостійна Україна». Причини необхідності виходу України зі складу Російської імперії він аргументував недотриманням нею умов Переяславської Ради [13, с. 29]. Про вибір Б. Хмельницького – союз із Москвою – І. Липа і братчики відгукуються як про помилку, бо і сам гетьман, на їхню думку, одразу зрозумів що «Москва не свій брат» [18, с. 21].

Основними завданнями сучасних «Братерству» національно свідомих українців у програмі визначалося: робити все, що потрібно для відродження України, знищити всі

обставини, які шкодять національним інтересам та виховати з молодих українців інтелігенцію «в самому високому розумінні сього слова», припинити ворожість між українськими силами, зробити все можливе, аби українська мова запанувала скрізь в Україні [18, с. 23]. Далі – перейти до відстоювання власних національних інтересів у всіх важливих галузях розвитку: політиці, економіці та релігії.

Політична програма «Братерства Тарасівців» викликала значну реакцію з боку більш вільної, порівняно із російською, західноукраїнської преси. Одразу після її виходу з'явилася невелика замітка, в якій було зазначено, що програма є позитивним зрушенням у Наддніпрянщині. Проте невідомий автор висловив жаль, через те, що «тарасівці» так «люто накинулися» на українофілів [9, с. 349]. Критично відгукнувся про «Profession de foi» М. Драгоманов. Як один з ідеологів розкритикованого «молодими українцями» українофільського руху, він звинуватив їх у незнанні історичних фактів, назвав програму легкодумною і хибною за принципом [4]. Відповідь М. Драгоманову на закиди в бік молодих українців Наддніпрянщини опублікував ще один «тарасівець», залучений до товариства І. Липою, – Б. Грінченко. В 1892–1893 рр. між двома видатними публіцистами розгорнулася широка полеміка, що була вміщена на сторінках галицьких часописів. Загалом, вона стала відбитком поглядів на українську справу різних поколінь громадських діячів [22, с. 13].

Зважаючи на програму і спогади членів «Братерства Тарасівців» можна виділити основні моменти практичної діяльності товариства. Першим обов'язком, який намагалися втілювати в життя тарасівці, було виконання гасла «бути консеквентними у всьому українцями» [17, с. 16], тобто, у повсякденному житті і на громадському рівні користуватися українською мовою і всіляко ідентифікувати себе лише українцями. Характерним виявом такої самоідентифікації було також одягання вишиванки в місті.

Ілюстрацією до виконання вказаного гасла є наведений Ю. Липою неопублікований спогад його батька. На початку 1890-х рр. відбувалися святкування річниці Т. Шевченка, організовані одним із харківських адвокатів Станіславським [9, с. 344]. Серед запрошених до виступу на вечорі був професор Д. Овсянко-Куликовський – відомий російський лінгвіст і літературознавець, етнічний українець. Він виступав російською мовою після україномовних декламацій актора М. Кропивницького, що викликало невдоволення серед присутніх. Коли на зауваження «тарасівців», що варто перейти на українську, професор продовжив промову російською, студенти, серед яких був І. Липа, демонстративно покинули приміщення [9, с. 344].

Завдяки подібним виявам національної свідомості, яких, напевно, було чимало, побратими неоднозначно сприймалися сучасниками. Про це І. Липа писав до М. Загірньої-Грінченко: «...одні лічать мене дурнем не моральним, другі навпаки; одні лають, що я толерантний дуже до москалів, другі кажуть, що я ненавиджу москалів страшенно і на загальному зібранні кажу, що треба їх усіх перерізати!!! Кажуть навіть, що ні з одним москалем не ручкаюся...» [11, арк. 2]. М. Загірня-Грінченко згадувала про характеристику харківською подругою ще незнайомого їй І. Липи, в якій «...панна обурювалася, що така діяльна людина замикає себе в тісні рямці українськості...» [9, с. 345]. Проте подібні нерозуміння оточення не вплинули на погляди членів «Братерства Тарасівців».

Другим важливим напрямком діяльності товариства було залучення визначних представників національного

руху і студентської молоді. Як вже зазначалося, В. Боровик привів до «Братерства» М. Коцюбинського, В. Самійленка та братів Міхновських. І. Липа в цьому напрямку мав досягнення по прийняттю до товариства відомого письменника та мовознавця Б. Грінченка [9, с. 345]. Це не було ініціативою самого Івана Львовича, а узгоджено із товариством, яке його і відправило у поїздку до села Олексіївки на сучасній Луганщині, де працювала в школі родина Грінченків. У них І. Липа прогостював понад тиждень, познайомився із їхньою «видавничою лабораторією», вчительською методикою та сімейними особливостями [8, с. 315–317]. Після цієї події Б. Грінченко номінально почав належати до «Братерства Тарасівців», хоча він і перед тим займався подібною за характером цього товариства діяльністю.

Третім обов'язком, що свято шанувалася «тарасівцями», було виховання молодого покоління і, зокрема, власних дітей [17, с. 17]. Кожен із членів товариства намагався створити українську родину і дотримуватися народних звичаїв у вихованні. Прикладом відданості українським сімейним традиціям були родини Грінченків, Боровиків, Яценків, Базькевичів, Коцюбинських (щоправда, надалі Ю. Коцюбинський сприймав українську ідею крізь призму більшовизму) і Лип [17, с. 17]. Юрій Липа, будучи всиновленим у майже десятирічному віці, майже одразу був «навернений» до української мови і літератури. Його подальша наукова та літературна спадщина виправдала всі можливі сподівання батьків і, навіть, за обсягами далеко перевищила батьківський доробок.

Наступний, четвертий напрямок діяльності був ідентичним діяльності українофілів, оскільки полягав у використанні по можливості свого службового положення для просвітництва чи залучення нових членів до товариства. Оскільки І. Липа в період існування «Братерства Тарасівців» був студентом, то не мав змоги працювати в цьому руслі. За винятком «кондицій» – приватних лекцій, де він мав можливість впливати на молодь, яка готувалася до іспитів. Вже після припинення діяльності товариства, з отриманням посади лікаря та наступних «підвищень» він зміг скористатися власним положенням. Зокрема, показовим є момент святкування Різдва у лікарні в селі Мачухи, куди І. Липа накупив у якості подарунків для місцевих дітей «Кобзарі» та «Чорну раду» [12, арк. 3].

Не менш важливою і однією із найвдаліших є п'ята галузь діяльності «Братерства». Кожен із попередніх напрямків не міг виконуватися без основи просвітницької та громадської діяльності – літератури. Тому в умовах дії Емського указу товариство намагалося зібрати якомога масивнішу бібліотеку, що мала включати дозволені та заборонені книжки. Поряд із купівлею і поширенням літератури, було організоване і власне видавництво, яке видало кілька книжок [7, с. 266]. В цьому аспекті діяльності «Братерство Тарасівців» перегукується із «молодими» рухами у Німеччині та Польщі, що були спрямовані на розвиток культури.

Заборонена цензурою література чи не найбільше цікавила «тарасівців», що і стало фатальною подією для товариства. В ніч з 30 квітня на 1 травня 1893 р. в Харкові було заарештовано подружжя Русових, І. Липу, Л. Падалку, С. Левандовського та кількох студентів, які були етнічними росіянами [9, с. 346]. Згодом були заарештовані М. Яценко, М. Базькевич і М. Байздренко.

Основною причиною арештів був донос контрабандиста, який переправляв ящик із забороненою літературою через Австро-Російський кордон [9, с. 346]. Харківська поліція упродовж квітня 1893 р. стежила за квартирою Я. Трутовського і

фіксувала тих осіб, які заходили і виносили звітти пакунки з книжками. Серед них були: В. Степаненко, викладач університету Л. Падалка, працівник газети «Харківські Вести» С. Левандовський та інші. Останній відносив книги до квартири О. Русова [25, арк. 70]. Ширшим було коло студентів, які виносили поступово книжки з квартири Я. Трутовського: брати Штейнберги, А. Ковальов, А. Солов'йов, А. Ширяєв, М. Лисенков та І. Липа [25, арк. 70]. Після етапу спостереження поліція почала туси і арешти.

1 травня 1893 р. серед інших було заарештовано й І. Липу. Після обшуку житла його утримували у харківській губернській в'язниці [27, арк. 28]. Поліція вилучила в нього листи та галицькі й женецькі нелегальні видання. Заарештувавши також більшість осіб, яких було помічено на квартирі Я. Трутовського. Поліція провела низку допитів та розслідувань. Ключовими доказами вважалися виявлені список книг і квитанція на отримання бандеролі. Список, що належав перу М. Яценка, мав помітки, зроблені рукою І. Липи та С. Левандовського, що значно погіршило їхнє становище [25, арк. 72].

Квитанцію на отримання книг поліція знайшла в квартирі Русових і намагалася визначити, хто їм її передав. Очевидно що, на думку поліціантів, той, хто передав С. Русовій накладну, і був основним ініціатором контрабандної акції. Тому під час допиту С. Русової дане питання було основним. Вона довго вагалася із відповіддю, а далі попросила привести І. Липу і прямо його запитала, що їй робити, чи може вона назвати ім'я того, хто приніс їй накладну [27, арк. 108]. І. Липа зробив вигляд, що не розуміє про що йдеться. Тому, коли його вивели із камери С. Русової, вона вказала на нього. Хоча вже після звільнення з-під арешту С. Русова на проведенні додаткового слідства заперечила своє попереднє твердження, пославшись на поганий психологічний стан [27, арк. 108].

Численні листи, вилучені в більшості заарештованих, теж вказали поліції на вирішальну роль І. Липи в більшості справ «молодої громади» [25, арк. 73]. Кореспонденція засвідчила також про збір грошей на купівлю книжок саме І. Липою. Наблизилася поліція і до факту існування «Братерства Тарасівців», адже в листах зустрічалися відомості про статут товариства, який так остаточно і не був затверджений та згадки про зустрічі молоді, що має «вузько-національні» завдання [25, арк. 73]. Але конспірація та відсутність чітких доказів зосередили увагу поліції на факті контрабанди.

Всі докази, що були зібрані поліцією, втілилися у вирок, затверджений 16 листопада 1893 р. За ним І. Липа мав перебувати у в'язниці ще три місяці й три роки підлягав «гласному надзору» [26, арк. 118]. Такий вирок виявився одним із найсуворіших. Більший термін отримав лише С. Левандовський, а Русови та Л. Падалка звільнилися завдяки внесеним заставам [10, с. 74]. Перебуваючи в ув'язненні, І. Липа переживав про те, що його термін можуть продовжити. Очевидно, він не був упевнений, що поліція не розкрила значення діяльності товариства, одним із засновників якого він був. Тому він сподівався на заслання в Сибір [10, с. 76]. Але рішення поліції виявилось остаточним і «тарасівець» вийшов із в'язниці в лютому 1894 р.

Хвиля арештів припинила існування харківського осередку «Братерства Тарасівців» і примусила посилити конспіративність молоді в інших містах. Логічним завершенням діяльності «Братерства» стало входження його членів до Всеукраїнської загальної безпартійної демократичної організації (ВЗБДО) [16, с. 62]. Вона виникла у вересні 1897 р. у Києві з ініціа-

тиви О. Кониського та В. Антовича. До ВЗБДО, щоправда не на «перших ролях», входив і І. Липа [14, с. 231]. Місія «Братерства Тарасівців», що на думку одного з дослідників національного руху полягала у зародженні в Харкові «лона українського націоналізму», була виконана [1, с. 30].

Основна подібність «Братерства Тарасівців» до «молодих» національних культурних і політичних рухів Європи полягає у бажанні відірватися від застарілого напрямку практичної діяльності. Це втілювалося у досить радикальній політичній програмі та праці на культурницькій ниві. Проте передчасні арешти не дозволили в повній мірі розкритися даній організації і розпочати повномасштабну боротьбу, як це зробила, наприклад, «Молода Італія». Тому роль «Братерства Тарасівців» можна трактувати лише як один з етапів «молодого» руху на українських теренах.

1. Бондар-Терещенко І. У задзеркаллі 1910–1930-их років: науково-популярне видання / І. Бондар-Терещенко. – К.: Темпора, 2009. – 528 с. 2. Геращенко Т. «Братерство Тарасівців» у спогадах і документах / Т. Геращенко // Розбудова держави. – 1996. – № 1. – С. 35–39. 3. Демченко Т. Василь Андрієвський: штрихи до біографії / Т. Демченко // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр. – 2013. – Вип. 9. – С. 168–180. 4. Драгоманов М. Слівце з поводу «Profession de foi молодих українців» / М. Драгоманов // Народ. – 1893. – № 23–24. – С. 293–296. 5. Зінківський Т. Молода Україна, її становище і шлях / Т. Зінківський // Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9 т. – К.: Дніпро, 2001. – Т. 5. – Кн. 2.: Кінець XIX – початок XX ст. – С. 75–88. 6. Ковальська М. Італія в боротьбі за національну незалежність і єдинство. От революції 1831 г. к революції 1848–1849 г. / М. Ковальська – М.: Наука, 1981. – 95 с. 7. Липа І. Братерство тарасівців / І. Липа // Літературно-науковий вісник. – 1925. – Т. 87. – Кн. 7–8. – С. 254–267. 8. Липа І. Ессе Ното: Пам'яті Б. Грінченка / І. Липа // Українська

хата. – 1910. – № 5. – С. 312–318. 9. Липа Ю. Тарасівці / Ю. Липа // Літературно-науковий вісник. – 1925. – Кн. 12. – С. 337–353. 10. Липа Ю. Тарасівці й Галичина / Ю. Липа // Календар для всіх. – Львів, 1937. – С. 74–76. 11. Лист І. Липи до М. Загірної 2.01.1893 // ІР НБУВ. – Ф. 3, спр. 38459, 2 арк. 12. Лист І. Липи до М. Загірної 22.12.1900 // ІР НБУВ. – Ф. 3, спр. 43152, 3 арк. 13. Міхновський М. Самостійна Україна / М. Міхновський. – К.: Діокор, 2002. – 80 с. 14. Мойсєєнко В. Подвижницька діяльність національної інтелектуальної еліти у Всеукраїнській загальній безпартійній демократичній організації (1897–1904 рр.) / В. Мойсєєнко // Гуржівські історичні читання: 36. наук. пр. – 2009. – Вип. 3. – С. 226–233. 15. Наумов С. Братство тарасівців / С. Наумов // Український історичний журнал. – 1999. – № 5 (ч. 1). – С. 36–44. 16. Наумов С. Братство тарасівців / С. Наумов // Український історичний журнал. – 1999. – № 6 (ч. 2). – С. 55–63. 17. Наумов С. О. Український політичний рух на Лівобережжі (90-і рр. XIX ст. – лютий 1917 р.): Монографія / С. О. Наумов – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. – 344 с. 18. Програмові засади Братства Тарасівців // Українська суспільно-політична думка в 20 ст. Документи і матеріали. – Торонто, 1983. – Т. 1. – С. 19–25. 19. Резніченко І. Науково-статистична діяльність Олександра Русова / І. Резніченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2013. – № 5. – С. 96–105. 20. Русов О. Щоденники та спогади / О. Русов / Упоряд. О. Я. Рахна. – Чернівці: Десна Поліграф, 2011. – 317 с. 21. Рябінін-Склярєвський О. М. Коцюбинський і тарасівці (з архівних джерел) / О. Рябінін-Склярєвський // Коцюбинський М. 36. ст. – Х.; К., 1931. – Т. 1. – С. 258–266. 22. Сохань П. Б. Д. Грінченко – М. П. Драгоманов: діалоги про українську національну справу / уп. А. Жуковський // Грінченко Б., Драгоманов М. Діалоги про українську національну справу. – К.: Ін-т української археографії, 1994. – С. 5–17. 23. Степовик І. [Липа І.] У батька Тараса в гостині / І. Липа // Зоря. – 1892. – № 5. – С. 91–94. 24. Франко І. Молода Україна. Част. 1: Провідні ідеї і епізоди. – Вінніпег, 1920. – 103 с. 25. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДІАК). – Ф. 274, оп. 1, ч. 1, спр. 331. 26. ЦДІАК. – Ф. 274, оп. 1, спр. 344. 27. ЦДІАК. – Ф. 336, оп. 1, спр. 26.

УДК 271.4-726.2(477+438):929 Й. Коциловський

Wacław Wierzbieniec, Joanna Elżbieta Potaczek

Trudne losy grekokatolickiej Cerkwi na przykładzie życia biskupa przemyskiego Josafata Kocyłowskiego (1876–1947)

У статті представлено важку долю Греко-католицької Церкви у Польщі в світлі життя та діяльності визначного душпастиря, оборонця вірних, ординарія Перемишлянського єпископа Йосафата Коциловського. Греко-католицька церква реалізувала національні ідеї через примат релігії. З одного боку, вона була для українського народу символом боротьби за свободу, а з другого – любові, правди та віри.

У найтрагічніший для неї момент матеріальних знищень та морального зубожіння, репресій та депортацій духовництва під час Першої та Другої Світових воєн – аж до повної ліквідації, спустошення та репресій у повоєнні роки, її структури підтримувалися незламними душпастирями, витрималими у їхніх прагненнях до правди та у боротьбі за віру.

Єпископ Йосафат Коциловський за віру та Церкву віддає життя. Завдяки започаткованій ним справі та ідеї, яку він заповідав вірним, Церква витримала період найтяжчих випробувань після Другої Світової війни, час дії у підпіллі та репресій, відродивши свої структури у 1989 році.

Ключові слова: Греко-католицька церква, єпископ, Друга Світова війна, репресії, депортація, підпілля, національна ідея, Йосафат Коциловський.

In the article the hard destiny of Greek-Catholic Church in Poland in the light of life and activity of prominent Priest, Defender of Believers Bishop of Przemyśl (Peremyshl) Josafat Koncilovskij is represented. Greek-Catholic Church realized national ideas through the primacy of religion. From the one side, it was for Ukrainians a symbol of struggle for freedom, from the other one – symbol of love, truth and faith.

In its the most difficult time of material destruction and moral decline, repressions and deportations of the clergy during the World Wars I and II till the whole liquidation, devastation and repressions after the WWII, its structures was supported by the courageous Priests, firm in their aspirations to the truth and struggle for faith.

The Bishop Josafat Koncilovskij gave up his life for the faith and Church. Because of the founded of them idea and affair which he left to the believers, the Church has sustained the period of the most difficult tests after the WWII, the time of existing in underground and repressions to be revived in its structures 1989.

Keywords: Greek-Catholic Church, Bishop, World War II, Repressions, Deportation, Underground, National Idea, Josafat Koncilovskij.

Badając problemy dotyczące Cerkwi grekokatolickiej i ludzi z nią związanych, należy wziąć pod uwagę jej tragiczne losy oraz

walkę o jej dobro. Dobro, które było widziane przez przyzmat ludzi dla tej sprawy zasłużonych.